

KAFDAĞI

Cilt:8, Sayı:2, Aralık 2023, 197-219
DOI: 10.51469/kafdagı.1380370

Gönderim Tarihi: 23 Ekim 2023

Kabul Tarihi: 21 Aralık 2023

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER EĞİTİM, BİLİM VE KÜLTÜR ÖRGÜTÜ'NÜN İNANÇ TURİZMİNE KATKILARI Contributions of the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization to Religious Tourism

Oğuz ÇAM

Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

oguzcam911@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-3222-3367

Muharrem AVCI

Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi

mavci@kastamonu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0002-0264-1181

Çalışmanın Türü: Araştırma

ÖZ

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, kültürel değerlerin kayıt altına alınması ve korunması açısından önem taşıyan uluslararası bir örgüttür. Bu örgütün yürüttüğü çalışmalarla ülkelerin milli ve kültürel değerlerine bazı pazarlama faaliyetleri açısından avantajlar kazandırılmaktadır. Bu avantajların etkin bir şekilde kullanılması ülkelerin turizmine olumlu etki yapmaktadır. Turizmin alt dallarından biri olarak kabul edilen inanç turizminin de bu bağlamda payı bulunmaktadır. Bu doğrultuda inanç turizminin uluslararası ve ulusal arenadaki öneminin daha da artış gösterdiği düşünülmektedir. Bu noktadan hareketle Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün inanç turizmine katkılarını değerlendirmeyi amaçlayan bir çalışma yapılmıştır. Çalışma, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün inanç turizmine ne tür katkılarının olduğunu öğrenmek açısından önem taşımaktadır. Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemi değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün inanç turizmine birçok katkı sağladığı tespit edilmiştir. Örneğin; Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün İnanç Turizmine Katkıları

Örgütü, inanç turizmi kaynaklarının tanınması, korunması, geliştirilmesi, sürdürülebilir olması, yardım fonuyla desteklenmesi ve inanç turizmi talebinin artması noktasında doğrudan veya dolaylı yoldan katkılar sağlayabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İnanç Turizmi, Kültür, Miras, UNESCO.

ABSTRACT

United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization is an international organization that is important for recording and protecting cultural values. With the work carried out by this organization, the national and cultural values of the countries are given advantages in terms of some marketing activities. Effective use of these advantages has a positive impact on the tourism of the countries. Religious tourism, which is considered one of the sub-branches of tourism, also has a share in this context. In this regard, it is thought that the importance of religious tourism in the international and national arena is increasing even more. Starting from this point, a study was conducted aiming to evaluate United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization's contributions to religious tourism. The study is important in terms of learning what kind of contributions United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization has to religious tourism. Within the scope of the research, qualitative research method was evaluated. As a result of the study, it was determined that United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization made many contributions to religious tourism. Such as; United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization can make direct, or indirect contributions to the recognition, protection, development, sustainability of religious tourism resources, support with aid funds, and increasing the demand for religious tourism.

Keywords: Religious Tourism, Culture, Heritage, UNESCO.

1. Giriş

Dünyada çok sayıda uluslararası örgüt vardır. Bunlardan biri de Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'dür (UNESCO). Bu örgüt tarafından gerçekleştirilen çalışmalar sayesinde turizm anlamında önemli kazanımlar sağlanmaktadır. Bu kazanımlardan inanç turizmi de pay almaktadır. İnanç turizmi, inanç ve din odaklı bir turizm çeşidi olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca bu turizm çeşidi hem uluslararası hem de ulusal arenadaki önemini gün geçtikçe artırmaktadır. Bu noktadan hareket ederek bir çalışma yapma girişiminde bulunulmuştur. Bu çalışmanın konusu UNESCO ve inanç turizmine ilişkin olup, çalışmada UNESCO'nun inanç turizmine katkılarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çalışma, UNESCO'nun inanç turizmine katkılarının bilinmesi noktasında insanların aydınlatılması bağlamında önem taşımaktadır. Çalışmanın literatür incelemesi bölümünde UNESCO ve inanç turizmi kavramlarına yer verilmiştir. Çalışmanın ana hatlarına yönelik bilgiler yöntem kısmında ifade edilmiş, bulgular ve tartışma bölümünde ise çeşitli ve detaylı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Çalışmanın, turizm literatürüne katkıda bulunması beklenmektedir.

2. Literatür İncelemesi

Bu kısımda UNESCO ve inanç turizmiyle ilgili bilgiler verilmektedir. Bu bilgiler, temel bilgiler olup, çalışmanın ana kavramlarına ilişkin ön bilgilerin edinilmesi ve konu zemininin sağlamaştırılması açısından önem taşımaktadır.

2.1. UNESCO

UNESCO, barış, saygı ve sevgi üzerine kurulan uluslararası bir örgüttür. Bu örgüt, 2. Dünya Savaşı'nın meydana getirdiği global hezimetin kalıcı etki bırakmasının önüne geçmek amacıyla kurulmuştur. Avrupa ülkeleri İngiltere'de Müttefikler Eğitim Bakanları Konferansı'nda buluşarak tarih, kültür, sanat ve eğitim kaynaklarını saptama ve koruma kararı almıştır. Böylece sona eren 2. Dünya Savaşı'nın hemen sonrasında ülkeler arası kültürel bakış açısı elde etmek istenmiştir. Bu bakış açısının kayda değer bir nedeni de sonraki zamanlarda oluşacak muhtemel dünya savaşının önüne geçmektir. Bunun için insanlığın entelektüel ve ahlaki dayanışması prensibi uygulanmış, kültür ve millet farkındalığının önemine dikkat çekilmiştir. 1-6 Kasım 1945 tarihleri arasında Londra'da gerçekleştirilen toplantıyla içinde Türkiye'nin de bulunduğu otuz yedi ülke resmi olarak UNESCO'nun kuruluş temelini atmıştır. UNESCO'ya en son katılım gösteren ülkeler ise Singapur ve Almanya'dır (Deniz, 2023; Meskeil ve Brumann, 2015; UNESCO, 2021).

UNESCO'ya üye ülkelerin temsilcilerinin de yer aldığı 1978 Paris Konferansı'nın 20. oturumunda kararlaştırıldığı üzere kültürü, dili, dini, ırkı ne olursa olsun bütün insanlık için ortak olan barış ve saygı anlayışının güdülmesi, teşvik edilmesi ve böylece evrensel ölçekte yayılmasını sağlamak amacı temel alınmakta olup, insan birliğini temin etmek yolunda önemli adımlar atılmıştır (Deniz, 2023; Meskeil ve Brumann, 2015).

UNESCO, halkların kaybedilmekte olan manevi ve maddi değerlerini muhafaza etmekte ve yeni nesillere güvenli biçimde aktarılmasına katkı sağlamaktadır (Deniz, 2023; Hoggart, 1978). Bu konu göz önüne alınarak mensup ülkelerin ilgili çabayı göstermesi, UNESCO'nun kültürel ve bilimsel etkinliklerini verimli şekilde devam ettirilebilmesi için mensup her bir ülkede milli komisyonlar kurulmuştur. Böylece entelektüel kalkınmanın, ülkeler arası ilişkilerin gelişiminin önünün açılmasının, özgürlük ve barışın daha fazla sağlanabileceği düşünülmektedir (Deniz, 2023; Pingel, 2010).

Yukarıda ifade edilen bilgiler ışığında UNESCO'nun amaçları şunlardır (Deniz, 2023):

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü'nün İnanç Turizmine Katkıları

- Milli komisyonlar mensup ülkelerin eğitim ve basın-yayın kuruluşlarıyla iletişime geçip eğitim, kültür ve sanat gibi entelektüel etkenlere gerçek bilginin yayılımını sağlayabilmektedir.
- Mensup devletlerdeki milli komisyonlar hükümet ile iletişime geçmektedir. UNESCO'nun sınırlılıkları göz önünde bulundurularak ilgili problemlerin çözülmesi için yoğun kaynak kullanılmaktadır.
- UNESCO başka enternasyonal kuruluşlarla müşterek amaç doğrultusunda hareket gerçekleştirebilmektedir.

İlişkilerin Ulusal Seviyede Geliştirilmesi Amacı

- Mensup ülkeler ulusal arenada yaptığı faaliyetleri milli komisyonlarla ilgili alanlara duyurabilmektedir.
- Milli komisyonlar aracılığıyla gerçekleştirilmesi planlanan faaliyetlerin programı ve kapsamının tespit edilmesi basitleşebilmektedir.
- Entelektüel kalkınmayı sağlıklı ve geniş şekilde devam ettirebilmek için disiplinler ve kurumlar arası diyalogları artırabilmektedir.

İlişkilerin Uluslararası Seviyede Geliştirilmesi Amacı

- UNESCO çeşitli bölgelerde yer alan mensup devletlerin milli komisyonlarını buluşturmak sureti ile entelektüel iletişimi kuvvetlendirmeyi amaç edinmektedir.
- Çeşitli bölgelerde gerçekleştirilen faaliyetlerin duyurulması amacıyla mensup ülkelerin milli komisyonlarıyla irtibata geçilmekte ve katkı sağlanmaktadır.

UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne giren varlıkların doğal ve somut ile somut olmayan kültürel miras değerleri olabileceği, bunların korunması ve geliştirilmesine de UNESCO'nun yardımcı olduğu bilinmektedir. Bu yardım kimi zaman ekonomik destek verme kimi zaman öneri sunma kimi zamanda başka şekillerde gerçekleştirilebilmektedir.

2.2. İnanç Turizmi

İnanç turizmi, turizm türlerinden biri olup, turizm endüstrisi yönünden de yüksek derecede önem arz etmektedir (Çam ve Çelik, 2021). İnanç turizmi, insanların sürekli olarak yaşadıkları, çalıştıkları alanların dışına çıkarak dinsel vecibelerini gerçekleştirmek, ibadet ve inanç alanlarını görmek için yaptıkları turistik geziler (Çılgınoğlu ve Helveci, 2022) ve dünyada çeşitli dinlere inananların birbirlerine bakış açılarının değişimini etkileyen turizm ürünüdür (Çılgınoğlu, 2020).

İnanç turizminin, kültür turizminin bir parçası olduğu düşünülmektedir (Yüksel ve Baykal, 2022). Kültür turizminde ziyaret edilen dinsel siteler, dinsel motivasyon potansiyeline ve önemine sahip olan alanlar ile inanç ve hac rotaları önemli görülürken (Ayvacı ve Gülcan, 2017; Csapó, 2012); aynı zamanda inanç turizminde de önemli görülmektedir (Çılgınoğlu ve Helveci, 2022).

İnanç turizmi, temeli din, inanç ve turizme dayanan bir olaydır. Geçmişten günümüze önem arz eden bu olayın turistik potansiyel ve çekiciliği yüksektir. İnanç turizminde ön plana çıkan değerler, inanç alanları ve yapılarıdır. Bu değerler, inanç turizmi açısından önemli bir kaynak teşkil etmekte ve inanç turistleri üzerinde önemli bir motivasyon oluşturmaktadır.

3. Yöntem

Çalışma, UNESCO'nun inanç turizmine ne tür katkılarının olduğunu öğrenmek açısından önem taşımaktadır. Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemi değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışma kapsamında literatürden yararlanılmıştır. Veriler, tarafsız olarak analiz edilmeye çalışılmıştır. Çalışma kapsamında birincil veriler kullanılmayıp, ikincil veriler kullanılmıştır. Bu durum ise çalışmanın kapsamını daraltmıştır. Çalışma tamamlandıktan sonra yazım, anlam ve akıcılık yönlerinden son kontroller yapılmıştır. Çalışmanın, turizm literatürüne önemli bir katkı sağlaması beklenmekte ve turizm literatüründeki bu boşluğun giderilmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışma, inanç turistlerinin, uluslararası kuruluşlardan biri olan UNESCO'nun inanç turizmine katkılarını öğrenmeye yönelik meraklarını gidermeye yarayabilecek yazılı bir materyal işlevi üstlenmektedir.

4. Bulgular ve Tartışma

Kültür turizminin gelişmesinde UNESCO Dünya Mirası Listesi'nin de kayda değer rolü vardır (Çatalbaş ve Ecemiş Kılıç, 2021). Bunda inanç turizminin de payı mevcuttur. Çünkü inanç turizmi ve kültür turizmi birbiriyle içli dışlıdır.

Günümüzde inanç turizmi UNESCO tarafından somut ve somut olmayan kültürel miraslar aracılığı ile yaşatılmaya çalışılmaktadır (Deniz ve Avcı, 2023). Bu noktada ön plana çıkan unsurların, UNESCO dünya mirası listelerinde yer alma durumu ve bunlara ilişkin faaliyetler ile yakından ilişkili olduğu ve inanç turizmi arz ve talebini olumlu yönde etkilediği düşünülmektedir.

Somut kültürel değerler kapsamında rotalar, mağaralar, sembolik yapılar vb. önemli olarak görülmektedir. Somut olmayan kültürel değerler kapsamında düşünce, toplumsal hafıza ve inanç sistemi önemli olarak görülmektedir (Değirmenci ve Köşklük Kaya, 2020). Ayrıca genel olarak ifade edilen bu tür değerler inanç turizmi açısından da önemli bir potansiyele ve çekiciliğe sahip olabilmektedir.

Lopez Guzman ve Santa Cruz (2016), belli bir alanın UNESCO tarafından Dünya Mirası Alanı olarak tanınmasıyla beraber alanın kültürel tanıtımına ve muhafaza edilmesine ilave olarak turistik tüketicileri varış yerine çekme eyleminde kayda değer bir çekicilik ögesi olacağı ve dolayısı ile bu yerlerin yönetimine önem verilmesi gerekliliğine dikkat çekmektedirler (Arsu ve Serin Karacaer, 2021). Konuya ilişkin olarak; inanç turizmi alanlarının da yönetimine ve kullanımına dikkat edilmesi, turizm potansiyeli ve çekiciliği yönünden önem taşıyan bir husus olarak görülmektedir.

Alanın ulaşılabilirliği ve hizmetin kullanılabilirliği, sadece turistik yönden değil, aynı zamanda dini miras alanı olarak da alanın önemini büyük seviyede etkileyebilmektedir. Bu, miras sertifikaları (örneğin; UNESCO beyanı gibi) gibi ek niteliklerle kuvvetlendirilebilmektedir (Aulet ve Duda, 2020). Bu noktada da UNESCO'nun inanç turizmi alanlarına olumlu katkılar yaptığı veya yapabileceği düşünülmektedir.

Türkiye gibi hem kültürel hem de doğal miras değerleri olabildiğince zengin olan ülkeler, UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne giren değerlerini, daha çok turist çekmek ve turizmden daha çok pay elde etmek amacıyla etkili şekilde değerlendirmeyi istemektedir (Çağlar, 2018). Ülkelerin UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne giren değerlerinden bazılarının da inanç ve din odaklı değerler olduğu düşünülmektedir. Konuyla ilgili olarak da; UNESCO dünya mirası alanlarının yaklaşık %20'sinin maneviyat ya da din ile ilgili bir bağlantısının olduğu öne sürülmektedir (Ayorekire vd., 2020; UNESCO World Heritage Convention, 2023a). Bu durum da, UNESCO'nun inanç turizmine yaptığı etki ve katkıların gözler önüne serilmesine yardımcı olmaktadır. Zira UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan inanç ve din odaklı yapı veya alanlar bir prestij kaynağı olarak görülebilmektedir. Ayrıca bu tür alanların korunması ve benzeri yönlerden de UNESCO katkıları söz konusudur.

1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi'ne (2023 senesi itibarıyla söz konusu sözleşmeyi kabul eden 195 taraf devlet bulunmakta) göre meydana getirilen ve Dünya Mirası Komitesi (DMK) tarafından belirlenen Dünya Mirası Listesi'nde Dünya Mirası Alanı olarak

ilan edilen 1199 miras vardır. Bunların 39'u karma (kültürel ve doğal), 227'si doğal ve 933'ü de kültürel mirastır. DMK tarafından UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne alınan mirasların yanı sıra bu listeye önerilmesi öngörülen fakat adaylık süreçleri henüz tamamlanmayan miraslardan meydana gelen Geçici Liste de bulunmaktadır. Geçici Liste, mensup devletler için ulusal bir envanter özelliğinde olup, asıl listeye başvurulacak olan alanlar bu listenin içinden seçilip belirlenmektedir. 2023 senesi itibarıyla sözleşmeye taraf 195 devletten 186'sının UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde miras alanları bulunmaktadır (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2023a). Buradan da anlaşılacağı üzere ülkelerin UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde bulunan miraslarının toplam sayısı fazladır. Ayrıca yine bu taraf devletlerden çoğunluğunun UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde miras alanlarının bulunması, bu konuya önem verdiklerini göstermektedir.

İtalya'da yer alan Floransa (Firenze) ve Pompei kentleri UNESCO tarafından korunmakta ve inanç turizmi kapsamında da kayda değer varış yerleri arasında görülmektedir (Avcı, 2011; Italian National Tourist Board North America, 2011). Konuyla ilgili olarak; UNESCO'nun, Floransa (Firenze) ve Pompei kentlerine inanç turizmi kapsamında koruma, gelişim ve sürdürülebilirlik yönünden doğrudan veya dolaylı yoldan fayda sağladığı düşünülmektedir.

Almanya, sahip olduğu birden fazla manastır ve kiliseyle inanç turizmi bakımından Avrupa'nın kayda değer merkezlerinden biri olup, UNESCO'nun korumasında olan birtakım somut ve dini açıdan önem taşıyan değerleriyle (katedral, hac kilisesi, manastır, manastır kompleksi, manastır adası vb.) Hristiyanlık için kayda değer hac merkezidir (Avcı, 2011; The German National Tourist Board, 2009). Konuyla ilgili olarak; Almanya'nın inanç turizmi gelişimi ve hareketliliğinde UNESCO'nun turistik odaklı doğrudan veya dolaylı katkılarının olduğu düşünülmektedir. Ayrıca yine UNESCO'nun, Almanya'nın inanç turizminin yanı sıra kültür ve hac turizmi çeşitlerine de olumlu yönde etki ederek turistik talebin çeşitlendirilmesine ve artırılmasına yardımcı olabileceği düşünülmektedir.

Kıbrıs-Troodos bölgesinin UNESCO tarafından muhafaza edilen manastırları (Cyprus Tourism Organization, 2008; Varnavas, 2018), dini ibadet, sanat ve kültür arasındaki yakın ve uzun vadeli ilişkiye kalıcı bağlılığı göz önüne sermektedir (Varnavas, 2018). Bu noktada ise UNESCO'nun, Kıbrıs'ın inanç turizminin, sanat ve kültür gibi unsurlarla daha fazla etkileşime girerek cazibesini artırmasına yardımcı olduğu düşünülmektedir.

Kırgızistan'ın Oş kentinde yer alan ve Kırgız halkının, Hz. Süleyman'ın burada yaşadığına inandığı Süleyman Dağı, uzun zamandan bu yana dini amaçla ziyaret gerçekleştirilen yeryüzündeki kayda değer mukaddes dağ alanlarının ilk sırasında gelmekte (Polat, 2007; Gülcan vd., 2014), hem Kırgız halkı hem de devlet yetkilileri tarafından Müslümanların kayda değer ibadet alanlarından biri olarak görülmekte, çok sayıda kişi tarafından özellikle özel gün ve gecelerde ziyaret edilmektedir (Polat, 2007). UNESCO tarafından korunan Süleyman Dağı, gelecekte Kırgızistan turizminin gelişim göstermesinde kayda değer lokomotif rol üstlenecektir (Gülcan vd., 2014). Bu bilgilerden de anlaşılacağı üzere Süleyman Dağı, inanç turizmi açısından önemli bir alandır. UNESCO da bu alanın tanınması, korunması ve geliştirilmesi bağlamında önemli katkılar sağlamaktadır.

Hindistan'da Fatehpur Sikri, Ellora Mağaraları, Khajuraho Anıtlar Grubu, Goa Kiliseleri ve Manastırları ve benzeri alanlar dini yönden önem taşımakta ve UNESCO aracılığıyla korunmaktadır (Tuna vd., 2023; UNESCO World Heritage Convention, 2023b). Bu durum, UNESCO'nun, yüksek bir nüfusa sahip bir ülke olan Hindistan'ın inanç turizminde ön plana çıkan yapı ve alanları koruma ve varlığını devam ettirerek sürdürülebilirlik sağlama adına önemli katkılarının olduğunu göstermektedir.

Tayland, inanç turizmi açısından kayda değer bir varış yeri olup, Tayland-Bangkok'ta yer alan Wat Traimit, Wat Pho, Wat Arun gibi birden fazla mabet UNESCO tarafından muhafaza edilmektedir (Avcı, 2011; Türkiye Seyahat Acentaları Birliği, 2011). Bu noktada ise UNESCO, Tayland'ın inanç turizminin gelişimine olumlu yönde katkı sağlayarak, ilgili alan veya yapıları korumakta ve bunların turistik çekiciliğinin artırılmasına destek olmaktadır.

1989 senesinde UNESCO'nun Santiago de Compostela kasabasını (İspanya) dünya mirası olarak tanınmasının sonrasında alanın ön plana çıkmasını ve bölgede bulunan hac yolunun tanınmasını sağlamıştır. Bununla beraber kasabada bulunan anıtsal binaların ve yapılan dinsel faaliyetlerin inanç turizmi merkezi olmasına katkı sağladığına vurgu yapılmaktadır (Canoves vd., 2012; Başer ve Olcay, 2021). İleri sürülen bu düşüncelerden de anlaşılacağı üzere UNESCO'nun, İspanya'nın inanç turizmini pozitif yönde etkilediğini ifade etmek mümkündür.

Genel olarak; bir alanın UNESCO tarafından dünya mirası alanı olarak tanınması, sanatsal ve tarihsel mirasın muhafaza edilmesine yardımcı olmakta, bu alana ziyaretlerin yapılmasını özendirilmekte, bulunduğu kentin mirası, tarihi ve kültürel köklerinin bilinmesi yönünden güçlü bir güdü oluşturmaktadır (Santa Cruz ve López Guzmán, 2017; Çağlar, 2018).

Çalışma kapsamında önemli olduğu düşünülen başka bir husus, tehlike altında bulunan dünya mirasları ile ilgilidir. Bu düşünceye paralel olarak; dünyada tehlike altında bulunan çok sayıda dünya mirasının olduğu bilinmektedir.

Eski Kudüs Şehri ve Duvarları (Filistin), Asur (Qal'at Sherqat) (Irak), Samarra Arkeolojik Kenti (Irak), Hebron/Al-khalil Tarihi Kenti (Kudüs), Ghadamès Tarihi Kenti (Libya), Halep Antik Kenti (Suriye Arap Cumhuriyeti), Şam Antik Kenti (Suriye Arap Cumhuriyeti), Palmyra (Suriye Arap Cumhuriyeti) ve Sana'a Eski Şehri (Yemen) tehlike altında bulunan dünya mirasları arasında yer almakta (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2023b) ve inanç açısından da önem taşımaktadır. UNESCO'nun, bu dünya mirası değerlerini koruma ve sürdürülebilirliğini sağlama konusunda önemli bir rolü ve etkisi bulunmaktadır.

1959 yılında UNESCO tarafından meydana getirilen acil olarak kurtarılması gereken kültürel miras değerleri raporunda Mısır'daki Nubia'da bulunan Abu Simbel Tapınağı ve çevresinde yer alan birkaç tapınağın varlığı söz konusudur. O zamanlarda Nil Nehri üstünde yapım işlemi süren Asvan Barajı altında kalacak olan tapınağı taşımak, daha yeni kurulan ve mirası muhafaza etme misyonu bulunan UNESCO için ilk kayda değer görev olarak görülmüştür. Kapsamlı ve enternasyonal emek sayesinde UNESCO kampanyası başarıya erişip tapınağın su altında kalmamasını sağlamıştır. Nubia tapınaklarının kurtarılması, UNESCO'nun önceliklerini kültürel muhafaza eylemine yönlendirmiştir. Yeryüzü ölçeğinde paylaşımı yapılan bu sorumluluk ve iş birliği, 1972 Kültür ve Doğal Varlıklarını Koruma Sözleşmesi'nin yapılmasına giden yolun öncüsü olmuştur (Topbaş, 2023; Zaki, 2019). Nubia Kampanyası, yeryüzü topluluğunun kırılan olduğu ve risk altında bulunduğu düşünülen mirasını muhafaza etmek amacıyla bir araya gelinebileceğini ve beraber çalışılabileceğini göstermiştir (Topbaş, 2023; Woodward ve Cooke, 2023). Bu bilgilerden hareketle UNESCO'nun, inanç turizminde ön plana çıkan alanları ve çevrelerini korumaya, kurtarmaya, geliştirmeye ve sürdürülebilirliğine yönelik çalışmalarının görüldüğünü öne sürmek mümkündür.

Bir alanın Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'ne alınması, DMK'nin Dünya Mirası Fonu'ndan acil yardım istemesine imkân sağlamaktadır. Yine aynı şekilde bir alanın Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'ne kaydedilmesi, koruma uzmanlarının alanın söz konusu koruma gereksinimlerini etkili şekilde yanıt verebilmelerini sağlamaktadır. Alanın, Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'ne kaydedileceği varsayımı çoğu zaman hızlı ve etkili koruma eylemlerinin meydana gelmesini teşvik etmektedir (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2023b). Bu durum inanç

turizmi açısından ele alındığında olumlu etkiler meydana getirmektedir. Zira Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'nde yer alan din ve inanç temelli yapı ve alanlar hem fiziki hem de ekonomik anlamda olumlu gelişim sağlamaktadır.

Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'ne kayıt durumu, taraf devletlerce farklı yorumlanmaktadır. Bazı devletler kendi sorunları üzerine uluslararası dikkat çekmek ve onların çözümünde uzman yardımı alabilmek amacıyla bir alanın kaydedilmesi için kendileri başvururken, diğerleri bu durumu saygınlıklarına tehdit olarak algıladıkları için listeye kaydedilmek istemezler. Bir alanın Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'ne kaydedilmesi yaptırım olarak düşünülmemeli, belirli koruma gereksinimlerine etkili bir şekilde cevap verebilmek için kurulmuş sistem olarak algılanmalıdır. Konuyla ilgili olarak; şayet bir alan kendisini Dünya Mirası Listesine kaydedilmesini sağlayan niteliklerini yitirirse DMK, varlığın hem Dünya Mirası Listesi'nden hem de Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'nden silinmesine karar verebilmektedir (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2023b).

UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alan bazı varlıklar savaşlar, iç çatışmalar, doğal afetler gibi olumsuz durumlardan etkilenmektedir. Bu kapsamda söz konusu durumların daha fazla göz önünde bulundurulması ve daha fazla dikkatli ve uygun davranışların sergilenmesi gerekmektedir.

Yakın zamanda Afganistan, Suriye ve Irak'ta etnik veya din odaklı çıkan savaşlardan kaynaklı, ülkelerin kültürel ve tarihsel kimliklerini meydana getiren değerler bilinçli biçimde yok edilmektedir (Çakırca, 2015; Kaçmaz, 2023).

Doğal kaynaklar açısından zengin alana sahip olan, çeşitli dinlerin merkezi konumunda bulunan Suriye ve Irak'ın kayda değer dinsel ve tarihsel değerleri ve kültürel zenginlikleri savaş esnasında yağmalanıp yok edilmiştir (Durmaz, 2019; Kaçmaz, 2023).

Birleşmiş Milletler'in datasına göre; Suriye'de yaşanan savaşın sonrasında 300 civarında kültürel miras ögesi yok edilmiştir (Kaçmaz, 2023; Zorlu, 2015).

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Donbas'a askeri müdahale gerçekleştireceğini ve 2015 senesinde imzalanan Minsk Anlaşması'nın var hükmünde olmadığını ifade etmiştir (BBC News, 2022; Çelik, 2022; Kaçmaz, 2023). Ukrayna Dışişleri Bakanlığı, savaşın geniş bölgeye yayılım göstermesi ile beraber Maria Pryimachenko'ya ait yirmi beş eserin saldırılarda yandığını belirtmiştir (Euronews, 2022; Kaçmaz, 2023). Bunun yanında Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski, Rus askerlerin

saldırmalarının sonrasında 07.05.2022 tarihinden bu zamana iki yüz civarında kültürel ve tarihsel miras ögesinin tahribata uğradığını veya tümüyle yok edildiğini belirtmiştir (CNN Türk, 2022; Kaçmaz, 2023).

Türkiye, inanç turizminde ayrıcalıklı ve cazip bir ülkedir (Küçük, 2019). Bunda, Türkiye'nin, UNESCO Mirası Listesi ve UNESCO Mirası Geçici Listesi'nde bulunan miras alanlarının önemli bir payının ve etkisinin olduğu düşünülmektedir.

Türkiye'nin, UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde 2'si karma, 19'u kültürel olmak üzere toplam 21 miras alanı bulunmaktadır. Türkiye'nin, UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde 3 doğal, 4 karma ve 75 kültürel olmak üzere toplam 82 mirası vardır (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu, 2023a). UNESCO'nun taraf devletlere mali yardım yapabildiği bilinmekle beraber Türkiye'nin uluslararası yardım isteklerinin 27'si onaylanmış olup, uluslararası yardım için onaylanan toplam tutar 518823 USD'dir (UNESCO World Heritage Convention, 2023c).

Yerküredeki en büyük dijital yayın platformlarından biri olan Netflix'te son senelerde UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde de bulunan birtakım varış yerlerinin değerlendirildiği (İstanbul'un tarihsel alanları ve Göbekli Tepe) yayın içerikleri hazırlanmıştır. Bu alanlardan İstanbul hem turizm potansiyeli hem tanıtım ve pazarlama yönünden kendini ispat etmiş bir şehir olmasına karşın Göbekli Tepe'nin, bulunduğu Şanlıurfa için önemli tanıtım vesilesi olmuştur. Bilhassa Netflix gibi neredeyse bütün yerkürede yayın gerçekleştiren dijital içerik platformlarında bu gibi içeriklerin daha çok oluşturulmasına destek olmak, bu varış yerlerinin bütün yeryüzünde popülaritesini artıracaktır (Arsu ve Serin Karacaer, 2021). Bu noktadan hareket ederek UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde yer alma durumunun, tanıtım konusunda önemli katkılar sağlamaktadır.

Hatay, inançlar, dinler ve kültürler bakımından Türkiye'nin oldukça zengin bir kentidir. Hatay'daki manastırlar, kiliseler, türbeler ve camiler inanç turizmi bakımından önemli değerler arasında bulunmaktadır. Üç büyük dine ve çeşitli etnik kökenlere ev sahipliği eden Hatay, UNESCO tarafından Barış Kenti seçilmiştir. Tarihte ilk kilise olarak kabul edilen St. Pierre Kilisesi de Hatay-Antakya'dadır. Ayrıca St. Pierre Kilisesi UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'nde bulunmakta ve inanç turizmine de önemli derecede katkı yapmaktadır (Taş, 2018; UNESCO World Heritage Convention, 2023d; Yıldız, 2014). UNESCO, genel olarak Hatay'ın ve St. Pierre Kilisesi'nin tanınırlığını artırmakta ve bu kapsamdaki turistik hareketliliğin artırılmasına yardımcı olmaktadır.

Yeryüzünde ve Türkiye'de kişiler bilhassa UNESCO Dünya Kültür Mirası Listesi'ni göz önünde bulundurarak gezi rotalarını çıkarmakta ve tatil planlamalarını yapmaktadırlar (Asayış Gazetesi, 2023). Görsel miras, kentlerin turizm potansiyeli ve popülaritesi yönünden kayda değerdir. Bundan dolayı ilgili şehre yolculuk yapacaklar UNESCO listesine, sayfasına bakmaktadırlar. Bu durum da ülkelerin turizmi bakımından önemli kılavuz olma niteliği taşımaktadır. Bu, önemli öneri mekanizmasıdır. Yoksa yeryüzünde on binlerce üstün evrensel değer taşıyan miras olabilmektedir. UNESCO bunların tümünü muhafaza etmek ya da restorasyonunu gerçekleştirmek gibi bir işlev üstlenmemektedir. İlgili ülkenin bu mirasını muhafaza etmesine katkı sağlamak ve öneride bulunmaktadır (Edirne Yenigün, 2020). Dünya üzerinde fazla sayıda kültür turisti, UNESCO miras alanlarını görebilmek amacıyla bu miras alanlarının yer aldığı kentlere ziyaret gerçekleştirmektedir. Türkiye'de Göreme, Safranbolu, Hattuşa, Göbekli Tepe ve listeye dâhil olan başka varlıkların Dünya Mirası Listesi'nde yer alması; varlıkların yer aldığı şehirlerin popülaritesinin artmasını, konaklama oranlarının artış göstermesini, bilhassa da kültür turistlerinin artmasını birlikteliğinde getirmesi, bu hale örnek olarak verilebilmektedir (Aktaş, 2022; Durmuş vd., 2020). Bahsedilen bu durumların, inanç turizmi açısından da bir avantaj ve katkı kazandırması ihtimaller dâhilindedir.

UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde bulunmanın sağladığı avantajlardan en kayda değer olanı, listeye kabul edilen unsurlar için periyodik olarak hazırlanan ve kurula sunumu yapılan koruma ve ilerleme raporlarıdır. UNESCO'nun koruma ve ilerleme raporlarına yönelik soruları ve görüşleri öneri özelliğinde olabilmekte fakat bu, konuya duyarlılık ve kamuoyu oluşturmak yönünden etkili olmakta ve mirasın sürdürülebilir olarak muhafaza edilmesini sağlamaktadır. UNESCO da resmi açıklamalarında bir alanın bu listeye dâhil edilmesinin hükümetler ve topluluklar nezdinde bilinç oluşturmaya katkı sağlayacağına dikkat çekmektedir. Bunun yanı sıra listeye giren alanların muhafaza edilmesi için UNESCO tarafından mali destek sağlanması da söz konusudur. Senelik belirlenen bir fondan, bilhassa da gelişmekte olan ülkelere listeye giren dünya miraslarını muhafaza etmek için pay ayrılırken, aynı zamanda Tehlike Altındaki Dünya Mirası Listesi'ndeki alanlarda meydana gelen hasarın mümkün olduğu kadar seri bir biçimde giderilmesi için de fon değerlendirilmektedir. Komite, Dünya Mirası Listesi'nde bulunan varlıkların muhafaza edilememesi durumunda bunların listeden çıkarılmasına karar verebilmektedir. Bu listede bulunmak sürdürülebilirlik, finansman ve bilinç yönünden olumlu etkiler sağlamasının yanı sıra miras sahibi ülke için de

önemli bir prestij kazandırmaktadır. Ülkelerin UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde olabildiğince çok unsurunun bulunması, söz konusu ülkelerin turizm varış yeri haline gelmesi, doğal ve tarihi unsurlar ile tanınmaya değer olduğunun işareti olarak görülmesi anlamına gelmektedir (Akar, 2017). Ülkelerin kültürel ve doğal miraslarının UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne eklenmesi, kültür varlıklarının muhafaza edilmesi evresinde olabildiğince önem arz etmektedir. Hatta bu durum, ülkeler nezdinde birer kalkınma projesi olarak da görülebilmektedir. Bunun nedeni ise, kültür varlığının alana, bölgenin tanıtımına ve turizmine çeşitli değerler ilave ettiğinin düşünülmesidir. Bu kapsamda ülkelerin, UNESCO Dünya Mirası Kalıcı ve Geçici Listeleri'nde bir kültürel mirasının yer alması, varış yerlerinin popülaritesini artırmakta ve çekici duruma getirmektedir (Aktaş, 2022; Durmuş vd., 2020).

Çalışma kapsamında önemli olduğu düşünülen başka bir husus, soyut kültürel değerler ile ilgilidir. Soyut kültürel değerler, UNESCO nezdinde önem taşıyan unsurlardır. Bu kültürel değerlerden Nevruz ve Hıdırellez, inanç turizmi açısından ön plana çıkmakta ve önem taşımaktadır.

Nevruz, 2009 senesinde Türkiye, Azerbaycan, Hindistan, Pakistan, İran, Kırgızistan ve Özbekistan'ın ortak başvurusu ile İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirasının Temsili Listesi'ne kaydedtirilmiştir. 2016 yılının Kasım ayında Etiyopya'nın başkenti Addis Ababa'da yapılan UNESCO Somut Olmayan Kültürel Miras Hükümetler Arası Komite Toplantısı'nda alınan karar ile Nevruz, on iki ülkeli çok uluslu dosya olarak Temsili Liste'ye kaydedtirilmiştir. Bu karar ile beraber söz konusu listeye 2009 senesinde yapılan kayıt yenilenmiştir (Gürbüz, 2023). Nevruz, inanç turizmi kapsamında önemli bir potansiyel taşımakta ve hareketlilik oluşturmaktadır. UNESCO'nun da Nevruz etkinlik ve aktivitelerinde önemli bir intiba oluşturulmasına yardımcı olduğu, pazarlama faaliyetleri gerçekleştirme ve popülerlik elde etme yönlerinden de olumlu etkiler sağladığı, kişiler arası kültürel etkileşim, saygı ve hoşgörü ortamının oluşturulmasına veya geliştirilmesine katkı sağladığı düşünülmektedir.

Hıdırellez, geçmişten günümüze nesilden nesile aktarımı yapılan, Makedonya ve Türkiye'nin ortak somut olmayan kültürel mirasıdır. Hıdırellez hem Makedonya'da hem de Türkiye'de türlü etkinlikler ve doğanın uyanışına ilişkin gerçekleştirilen ayinlerle kutlanmaktadır. Tüm bu uygulamalar ve ayinler bir sonraki senenin sağlık, bolluk, bereket, mutluluk ve huzur içerisinde geçmesi için gerçekleştirilen dileklere dayanmaktadır. Hıdırellez, çeşitli sosyo-kültürel tabakalarda bulunan iki ülkenin insanların bir araya gelmelerini sağlamakta, geçmişten günümüze kadar erişen ortak kültürel değerlerinin bilincini artırmaktadır. Hıdırellez, 4-9.12.2017 tarihleri

arasında Güney Kore'nin Jeju Adası'nda yapılan Somut Olmayan Kültürel Miras Hükümetler Arası Komite 12. Olağan Toplantısı'nda Makedonya ve Türkiye ortaklığında çok uluslu dosya olarak İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi'ne kaydedilmiştir (Gürbüz, 2023). Hıdırellez'in varlığı, inanç turizmi arz ve talebi üzerinde olumlu bir etki sağlamaktadır. Bundan dolayı Hıdırellez'in iyi bir şekilde değerlendirilmesi, hem turistlerin hem de diğer turizm paydaşlarının yararına olabilmektedir.

Soyut kültürel miras açısından inanç turizminde önem taşıyan diğer unsurlar, çeşitli anma ve kutlama zamanlarıdır. Bu tür zamanların hem uluslararası hem de ulusal kapsamda yaygın olarak kutlandığı bilinmektedir.

Anma ve kutlama günleri geniş ölçekli bölgeye yayılım göstermekle beraber inanç önderlerinin çeşitli kültürler üzerinde ne kadar kuvvetli bir emare bıraktığını da ortaya koymaktadır (Deniz, 2023).

Yunus Emre'nin 700. ölüm yıl dönümü, Hacı Bektaş-ı Veli'nin 750. ölüm yıl dönümü, Ahi Evran-ı Veli'nin 850. ölüm yıl dönümü münasebeti ile UNESCO Türkiye Milli Komisyonu'nun tavsiyesiyle 2021 senesinde anma ve kutlama etkinliklerine eklenmiştir (Deniz, 2023). Vefat eden bu değerli şahsiyetlere yönelik yapılan anma ve kutlama etkinliklerinin, inanç turizmi bakımından önemli potansiyel ve motivasyon oluşturacağı, genel turizm bakımından da talep artışının yaşanmasına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yine bu noktada ise UNESCO'nun ön ayak olmasının önemli rolü ve etkisinin olabileceği düşünülmektedir.

UNESCO, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın talebi üzerine Hz. Mevlana'nın dünyaya gelişinin 800. yılı olması nedeniyle 2007 yılının Dünya Mevlana Yılı olmasına karar vermiştir (Maç, 2006; Tapur, 2009; Varol, 2017). Bu karardan sonra yıl içerisinde Mevlana Müzesi'ne ziyaret gerçekleştirenlerin sayısında artış görülmüştür (Konya Ticaret Odası, 2008; Varol, 2017). Bu noktadan da anlaşılacağı üzere Mevlana Müzesi'ne yapılan ziyaretlerin artmasında UNESCO'nun katkısı bulunmaktadır.

Çalışma genel olarak ele alındığında UNESCO'nun inanç turizmine katkılarını şu şekilde ifade etmek mümkündür:

- Koruma altına alınan birtakım inanç turizmi değerlerinin (cami, türbe, katedral, sinagog, bazilika, kilise, kutlama ve anma haftaları, festivaller, çeşitli diğer etkinlikler vb. gibi) korunmasını sağlayabilmektedir.
- Koruma altına alınan birtakım inanç turizmi değerlerinin (cami, türbe, katedral, sinagog, bazilika, kilise, kutlama ve anma haftaları,

festivaller, çeşitli diğer etkinlikler vb. gibi) tanınırlığını artırabilmektedir.

- Koruma altına alınan birtakım inanç turizmi değerlerinin (cami, türbe, katedral, sinagog, bazilika, kilise, kutlama ve anma haftaları, festivaller, çeşitli diğer etkinlikler vb. gibi) geliştirilmesine katkı sağlayabilmektedir.
- Koruma altına alınan birtakım inanç turizmi değerlerinin (cami, türbe, katedral, sinagog, bazilika, kilise, kutlama ve anma haftaları, festivaller, çeşitli diğer etkinlikler vb. gibi) turistik açıdan sürdürülebilirliğini sağlayabilmektedir.
- UNESCO, kendine ait listelerde yer verdiği inanç turizmi değerlerinden sorumlu yetkililere yönelik çeşitli öneri ve yönlendirmelerde bulunabilmektedir.
- İnanç turizminde önem arz eden birtakım somut ve soyut değerlerin yaşatılmasını ve bunlar üzerine dikkat çekilmesini sağlayabilmektedir.
- İnsanlar üzerinde inanç turizmi değerlerine daha fazla önem gösterilmesi gerektiği hissini oluşturabilmektedir.
- İnanç turizmi değerlerinin insanlar üzerinde merak ve çekicilik oluşturmaya yardımcı olabilmektedir.
- İnanç turizmi değerlerine prestij kazandırma veya bunu artırma noktasında olumlu etkileri olabilmektedir.
- İnanç turizmi değerlerinin pazarlama yönünden avantaj sağlayabilmesine yardımcı olabilmektedir.
- İnanç turizmi değerlerinin daha fazla değer kazanmasına yardımcı olabilmektedir.
- İnanç turistlerinin turistik hareketleri üzerinde olumlu etkiler sağlayabilmektedir.
- İnanç turizmi noktasında ülkeler arasında ve ülke içinde iş birliği sağlayabilmesine olumlu etkileri olabilmektedir.
- İnanç turizminin istihdam alanlarının ve oranlarının artışı sağlayabilmektedir.
- İnsanların üzerinde inanç turizmi açısından önemli bir intiba oluşturabilmektedir.
- Birtakım inanç turizmi değerlerinin kökenini belirtmek açısından önemli yararlar sağlayabilmektedir.

- Birtakım inanç turizmi değerlerinin tescil edilmesine ve markalaşmasına olumlu anlamda etkiler yapabilmektedir.
- İnanç turizminden sağlanan ekonomik gelirin doğrudan ya da dolaylı yoldan artmasında olumlu etki sağlayabilmektedir.
- İnanç turizminin, genel turizmdeki öneminin artmasına katkı sağlayabilmektedir.
- İnanç turizmi değerlerinin dünya mirası içerisinde kendine önemli bir yer edinmesine bakımından etkili olabilmektedir.
- İnanç turizmi açısından önem arz eden kutlama ve anma zamanlarının önemli olduğuna vurgu yapabilmektedir.
- İnanç turizmi kapsamında sosyo-kültürel gelişimlerin sağlanmasına yardımcı olabilmektedir.

UNESCO'nun inanç turizminin gelişimine katkıları ifade edilmeye çalışılmıştır. Genel olarak çalışma kapsamında ikincil verilere ulaşma bakımından bir zorlukla karşılaşmıştır. Zira literatürde UNESCO ve inanç turizmiyle ilgili olan veya olabilecek az sayıda kaynak vardır. Ayrıca literatürde genellikle UNESCO ve gastronomi turizmi ve/veya kültür turizmi üzerine yoğunlaşıldığı düşünülmektedir. Bundan dolayı çalışma kapsamında konuyla ilgili olarak geniş bilgilere yer verilememektedir. Bu durum ise konunun kapsamının daralmasına sebebiyet vermektedir.

5. Sonuç ve Öneriler

İnanç turizminde mevcut kültür ve turizm değerlerinin muhafaza edilmesi, turizme kazandırılması ve tanıtılması önemlidir (Akın, 2016; Çam ve Çelik, 2021; Çılgınoğlu ve Helveci, 2022). Bu açıdan bakıldığında inanç turizmi ve UNESCO'nun birbiriyle etkileşimde bulunduğunu görmek mümkündür. UNESCO'nun hem turizm genelinde hem de inanç turizmi özelinde katkıları bulunan uluslararası bir örgüt olarak birtakım insani değerlerin (dini, kültürel, inançsal vb. gibi) korunmasında ve yaşatılmasında önemli rol oynamaktadır. Bu rolün insanlar nezdindeki önemi büyüktür.

UNESCO'nun, taraf devletlere koruma, gelişim ve sürdürülebilirlik sağlama, öneri sunma, mali açıdan yardım yapma gibi katkıları vardır. Bundan inanç turizmi alan ve yapıları da kendine düşen payı alabilmekte, böylelikle de genel turizm arz ve talebinin artmasına katkı sağlayabilmektedir. UNESCO dünya mirası listelerinde bulunan değerler, yer aldığı ülke için bir kalkınma projesi, koruma, gelişim, sürdürülebilirlik, olumlu marka ve imaj kaynağı olarak görülebilmektedir. Bu durum da, inanç turizmi değerlerine doğrudan veya dolaylı olarak çeşitli katkılarda (tanınırlığın sağlanması veya artırılması, turistik arz ve talebin artırılmasına

yardımcı olunması, çeşitli din ve inanç alanlarının veya yapılarının korunmasına destek olunması, motivasyon kaynağının olması gibi) bulunabilmektedir.

Çalışma genelinde elde edilen bilgilere göre; UNESCO'nun inanç turizmine birçok katkısının olduğu ortaya çıkmıştır. Bu katkılar inanç turizminin önemini artırmakta, gelişimini de pozitif yönde etkilemekte ve hızlandırmaktadır.

Gerçekleştirilen bu çalışmanın sonunda verilen öneriler ise şöyledir:

- Belirli destinasyonların sahip olduğu inanç turizmi değerlerinin UNESCO kapsamında değerlendirilmesi sağlanabilir. Bu değerlendirmeler karşılaştırmalı olarak da yapılabilir. Ayrıca çalışma kapsamında SWOT analizi tekniği de kullanılabilir.
- UNESCO ve inanç turizmi konularını ilişkilendiren çalışmaların sayısı artırılmalı, kapsamı genişletilmeli, kaliteleri geliştirilmeli, türleri farklılaştırılmalıdır.
- Disiplinler arası bir yaklaşımla UNESCO'nun çeşitli yönlerden (bilim, sanat, kültür, gastronomi, turizm vb. gibi) etkileşimli olarak değerlendirilmesine yönelik bir çalışma girişiminde bulunulabilir.
- UNESCO faaliyetlerinin kültür ve inanç turizmi çeşitlerine etkileri benzer ve farklı yönlerden karşılaştırmalı olarak değerlendirilebilir.
- “Kültür ve inanç turizmi kapsamında iç-dış savaş olaylarında etkilenen dünya mirası değerlerinin tarihi açıdan değerlendirilmesi: uluslararası örnekler ve çalışmalar” isminde bir araştırma ortaya konabilir.
- Uluslararası ve ulusal kuruluşların, inanç turizminde ön plana çıkan ülkelerin inanç odaklı turizm arzına etkileri, doküman incelemesi ve mülakat teknikleri değerlendirilerek araştırılabilir.
- UNESCO dünya mirası listelerinde yer alan miras değerlerinin coğrafi bölgeler açısından karşılıklı olarak değerlendirilmesine yönelik bir çalışma girişimi içerisinde bulunulabilir. Bu çalışma kapsamında UNESCO dünya mirası listelerinde yer alan inanç ve din odaklı miras değerlerinin uluslararası ve ulusal turizm çekim gücü oluşturma noktasındaki güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları ve tehditleri göz önüne serilebilir.
- Uluslararası ve ulusal kuruluşların inanç turizmine yönelik mevcut ve muhtemel katkılarının değerlendirilmesi adına bir çalışma gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Akar, D. (2017). Kültür Turizminden Beklenti Artıyor. *Güney Ege'de Kültür ve İnanç Turizmi* (4-21). Güney Ege Kalkınma Ajansı (GEKA).
- Akın, C. (2016). İnanç Turizminde Dünya ve Türkiye Destinasyonu, *Cemal AKIN*, 29 Ekim 2021 tarihinde <https://cemalakin.wordpress.com/2016/04/26/inanc-turizminde-dunya-ve-turkiyedenestinyonu/> adresinden erişildi.
- Aktaş, R. (2022). Kasaba Köyü ve UNESCO Sürecindeki Mahmutbey Camii'nin Kastamonu Turizmine Katkısı. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 12(4), 867-881.
- Arsu, T. ve Serin Karacaer, S. (2021). UNESCO Dünya Mirası Listesindeki Destinasyonların Yer Aldığı İllerin Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 346-370.
- Asayış Gazetesi (2023). UNESCO'nun Gözdesi: Göbeklitepe, Tarihe Yeni Bir Anlam Katıyor. 17 Ekim 2023 tarihinde <https://www.asayisgazetesi.com.tr/unescunun-gozdesi-gobeklitepe-tarihe-yeni-bir-anlam-katiyor> adresinden erişildi.
- Aulet, S. ve Duda, T. (2020). Tourism Accessibility and its Impact on the Spiritual Sustainability of Sacred Sites. *Sustainability*, 12(22), 9695.
- Avcı, E. (2011). *İzmir'in İnanç Turizmi Potansiyelinin Seyahat Acentaları Açısından Değerlendirilmesi* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Ayorekire, J., Obua, J., Mugizi, F. ve Byaruhanga, B. M. (2020). Opportunities and Challenges of Religious Tourism Development in Uganda: Policy, Planning and Institutional Perspectives. *International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage*, 8(3), 142-158.
- Ayvacı, H. ve Gülcan, B. (2017). Türkiye'de Turizm Animasyonlarında Somut Olmayan Kültürel Miras (Soküm) Ulusal Unsurlarına Bakış. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 4(Special Issue 1), 207-223.
- Başer, M. Y. ve Olcay, A. (2021). Battalgazi (Eski Malatya) İnanç Turizmi Potansiyelinin SWOT Analizi ile Değerlendirilmesi. *Journal of Tourism Intelligence and Smartness*, 4(3), 341-366.
- BBC News (2022). Rusya-Ukrayna Krizi Nasıl Savaşa Dönüştü, Bugüne Nasıl Gelindi? 16 Mart 2022 tarihinde

<https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60477870> adresinden erişildi.

- Canoves, G., Romagosa, F., Blanco, A. ve Priestley, G. K. (2012). Religious Tourism and Sacred Places in Spain: Old Practices, New Forms of Tourism. *International Journal Tourism Anthropology*, 2(4), 282-298.
- CNN Türk (2022). Zelenski: Rusya'nın Saldırılarında 200'e Yakın Kültürel Miras Zarar Gördü. 25 Mayıs 2022 tarihinde <https://www.cnnturk.com/dunya/zelenski-rusyanin-saldirilarinda-200e-yakin-kulturel-miras-zarar-gordu> adresinden erişildi.
- Csapó, J. (2012). The Role and Importance of Cultural Tourism in Modern Tourism Industry. M. Kasimoglu (Ed.). *Strategies for Tourism Industry - Micro and Macro Perspectives* (201-232). InTech.
- Cyprus Tourism Organization (2008). *Cyprus Island of Saints, Religious Tour*. Nicosia.
- Çağlar, Z. (2018). *Unesco Dünya Miras Listelerinin Turizme Etkisi: Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçeleri Örneği* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Batman: Batman Üniversitesi.
- Çakırca, D. (2015). Savaşın Savunmasız Düşmanı-Kültürel Miras. *Munzur Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(6), 16-35.
- Çam, O. ve Çelik, C. (2021). İnanç Turizmi Etkinlikleri Kapsamında Bir Değerlendirme: Cadılar Bayramı. *Tourism and Recreation*, 3(2), 118-131.
- Çatalbaş, F. ve Ecemiş Kılıç, S. (2021). Farklı Kentsel Paydaşların Kültürel Mirasın Korunması ve Kültür Turizmine İlişkin Görüşlerinin Üst Ölçekli Planlar Çerçevesinde Değerlendirilmesi: İzmir Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 30(1), 167-186.
- Çelik, S. (2022). 2022 Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali: AB Entegrasyonu İçin Yeni Dönem. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), 521-533.
- Çılgınoğlu, H. (2020). İnanç Turizmi Kapsamında Helal Turizminin Benzer ve Farklı Yönlerine Dair İncelemeler. S. Öztürk (Ed.). *Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Teori ve Araştırmalar II* (161-172). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Çılgınoğlu, H. ve Helveci, Ü. (2022). İnanç Turizminde Merkezler ve Bölge İnsanının Bu Merkezlerle Etkileşimi: Kastamonu Örneği. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 11(3), 1515-1542.

- Değirmenci, T. ve Köşklük Kaya, N. (2020). Somut ve Somut Olmayan Değerler ve Bir Yerin Miras Niteliğine Katkısı: UNESCO Dünya Miras Alan Örnekleri. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (6), 20-34.
- Deniz, Y. S. (2023). *UNESCO'nun Anma ve Kutlama Faaliyetlerinin Kültür ve İnanç Turizminin Geliştirilmesine Etkisi: 2021 Hacı Bektaş-ı Veli, Ahi Evran-ı Veli ve Yunus Emre Anma Yılı Örneği* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi.
- Deniz, Y. S. ve Avcı, M. (2023). Unesco Anma ve Kutlama Programlarının Kültürel Miras Farkındalığına Etkisi. *AHBVÜ Turizm Fakültesi Dergisi*, 26(1), 123-148.
- Durmaz, E. (2019). *Savaşların Kültürel Miras Üzerindeki Etkisi: Suriye Örneği* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Durmuş, E. N. İ., Tanrısever, C. ve Pamukçu, H. (2020). UNESCO Adayı Mahmutbey Cami'ne Gelen Ziyaretçilerin Camiye ve Şehre Yönelik Algı ve Memnuniyetleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11(2), 348-369.
- Edirne Yenigün (2020). Edirne, UNESCO değerleriyle ziyaretçi çekiyor. 17 Ekim 2023 tarihinde <http://www.edirneyenigun.com/haber/28688/edirne-unesco-degerleriyle-ziyaretci-cekiyor.html> adresinden erişildi.
- Euronews (2022). Rusya'nın Ukrayna'daki Ayrılıkçı Bölgeleri Tanıması Ne Anlama Geliyor? 25 Mayıs 2022 tarihinde <https://tr.euronews.com/2022/02/21/rusya-n-n-ukrayna-daki-ayr-l-kc-bolgeleri-tan-mas-ne-anlama-geliyor> adresinden erişildi.
- Gülcan, B., Şenol, F. ve Aytbaeva, A. A. (2014). Kırgızistan'da Din Ve Kültür Turizminin Geliştirilmesi Açısından Süleyman Dağı'nın Önemi: SWOT Analizi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(4), 63-80.
- Gürbüz, G. (2023). *Dünyada ve Ülkemizde Somut Olmayan Kültürel Miras Örnekleri* (Rapor). *T.C. Mevlana Kalkınma Ajansı*, 09.12.2023 tarihinde <https://www.mevka.org.tr/assets/upload/dosyalar/DsyVgGDNb121202121409PM.pdf> adresinden erişildi.
- Hoggart, R. (1978). *An Idea and its Servants: UNESCO from within*. Transaction Publishers.
- Italian National Tourist Board North America (2011). Religious Places. 15 Mart 2011 tarihinde

<http://www.italiantourism.com/religiousplaces.html#Venice>
adresinden erişildi.

- Kaçmaz, N. (2023). *Kültürel Miras Unsurlarının ve Doğal Çekiciliklerin Turizm Pazarlaması Kapsamında Değerlendirilmesi: Gevaş Örneği* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Batman: Batman Üniversitesi.
- Konya Ticaret Odası (2008). *Turizm Sektör Raporu: Sektörel Çalışma-7*. Konya: Etüd Araştırma Servisi.
- Küçük, M. A. (2019). Türkiye'nin Turistik Dini Mekânlarına Bir Örnek: "Süryani Dinî Merkezleri". *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(33), 476-520.
- Lopez Guzman, T. ve Santa Cruz, F. G. (2016). International Tourism and the UNESCO Category of Intangible Cultural Heritage. *International Journal of Culture, Tourism and Hospitality Research*, 10(3), 310-322.
- Maç, N. (2006). *Alternatif Turizm Potansiyeli ve Konya*. Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi Bilgi Raporu. Konya.
- Meskell, L. ve Brumann, C. (2015). *UNESCO and New World Orders*. Political Science.
- Pingel, F. (2010). *UNESCO Guidebook on Textbook Research and Textbook Revision*. UNESCO.
- Polat, K. (2007). Orta Asya'da Dağ Kültü ve Kırgızistan-Oş Süleyman Dağı. *I. Uluslararası Ağrı Dağı ve Nuh'un Gemisi Sempozyumu* (579-588) (İlk Basım). 7-11 Eylül 2005. Ağrı: Doğubayazıt Kaymakamlığı Kültür Yayınları No:2.
- Santa Cruz, F. G. ve López Guzmán, T. (2017). Culture, Tourism and World Heritage Sites. *Tourism Management Perspectives*, 24, 111-116.
- Tapur, T. (2009). Konya İlinde Kültür ve İnanç Turizmi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(9), 473-492.
- Taş, S. (2018). İnanç Turizminin Gözdesi: St. Pierre Kilisesi. *Anadolu Ajansı*, 07 Aralık 2023 tarihinde <https://www.aa.com.tr/tr/turkiyenin-kultur-hazineleri/inanc-turizminin-gozdesi-st-pierre-kilisesi/1238804> adresinden erişildi.
- The German National Tourist Board (2009). Travel Tipps. 15 Mart 2011 tarihinde http://www.germany-tourism.de/pdf/Travel_Tipps_13_2009_engl.pdf adresinden erişildi.

- Topbaş, A. (2023). *UNESCO'nun Kamu Diplomasisinde Bir Araç Olarak Kullanılması: Türkiye Örneği* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi). Karabük: Karabük Üniversitesi.
- Tuna, M. Aydın, S. ve Djumanazarovna, D. F. (2023). *Özbekistan'da İnanç Turizmi* (Rapor). Ankara: Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi. İnceleme-Araştırma Dizisi. Yayın No: 10. ISBN: 978.625.8329-10-0.
- Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (2011). Tayland. 15 Mart 2011 tarihinde http://www.tursab.org.tr/dosya/985/u7_985_6499909.pdf adresinden erişildi.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu (2023a). UNESCO Dünya Mirası Listesi. 06 Aralık 2023 tarihinde <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi> adresinden erişildi.
- UNESCO Türkiye Milli Komisyonu (2023b). Tehlike Altındaki Dünya Mirasları. 06 Aralık 2023 tarihinde <https://www.unesco.org.tr/Pages/177/18> adresinden erişildi.
- UNESCO World Heritage Convention (2023a). Heritage of Religious Interest. UNESCO Initiative on Heritage of Religious Interest. 06 Aralık 2023 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/religious-sacred-heritage/> adresinden erişildi.
- UNESCO World Heritage Convention (2023b). India. 07 Aralık 2023 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/statesparties/in> adresinden erişildi.
- UNESCO World Heritage Convention (2023c). Türkiye. <https://whc.unesco.org/en/statesparties/tr>, Erişim Tarihi: 10.12.2023.
- UNESCO World Heritage Convention (2023d). Tentative Lists. 23 Ekim 2023 tarihinde <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/?action=listtentative&state=tr&order=states> adresinden erişildi.
- Varnavas, A. P., Rodosthenous, N. ve Vogazianos, P. (2018). Religious Tourism as a Tool for Sustainability: the Case of Cyprus. *The Journal of Social Sciences Research*, 4(11), 285-293.
- Varol, F. (2017). *Kültürel Miras Yönetiminde Sürdürülebilirlik: Konya Turizm Paydaşlarına Yönelik Bir Araştırma* (Basılmamış Doktora Tezi). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Woodward, S. C. ve Cooke, L. (2023). *World Heritage Sites: Concepts, Management and Conservation*. Routledge, Taylor & Francis Group.

- Yıldız, S. B. (2014). Hatay İlinin İnanç Turizmi Potansiyeli ve Yerel Halkın İnanç Turizmine Bakışı. *Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı*, 4-6 Haziran 2014, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla, 69-78.
- Yüksel, Y. F. ve Baykal, F. (2022). An Overview of Religious Tourism and Analytical Approaches for İzmir. *Eastern Geographical Review*, 27(48), 1-18.
- Zaki, G. (2019). Abu Simbel: The Story of an Extraordinary Rescue. *World Heritage*, 90, 22-30.
- Zorlu, B. (2015). Suriye'nin Savaşta Yok Olan Kültür Mirası. *Bianet*, 14 Mart 2015 tarihinde <https://m.bianet.org/biamag/toplum/163014-suriye-nin-savasta-yok-olan-kulturel-mirasi> adresinden erişildi.